

Vogelwaarnemingen in de Kempen

**Verzameld door
Henk Hendriks**

Inleiding

Zo, het eerste volle jaar van deze rubriek zit er op. Het lijkt me dat de opzet dit jaar wel een positieve ontwikkeling heeft doorgemaakt en ik heb dan ook wel leuke reacties gehad.

Bij deze wil ik ook iedereen bedanken die er dit jaar aan heeft meegewerkt, met name Frank voor z'n mooie en verduidelijkende tekeningen en Lex voor het snel verzamelen en doorgeven van archiefgegevens. Hopelijk dat dit jaar nog meer mensen mee willen werken om de rubriek leuk en interessant te houden en ik hou me voor goede adviezen aanbevolen. De rubriek zal deze keer voornamelijk gaan over waterwild en nog een overzicht van opmerkelijke soorten in 1980.

Henk.

Waarnemingen van "zee-eenden" in de Kempen.

Een aantal eendensoorten verblijft in het winterhalfjaar vrijwel uitsluitend op zout water. Behalve de "echte" zeeëenden (Grote en Zwarte) zijn dit: IJseend, Eidereend, Middelste Zaagbek en, in mindere mate, Toppereend. Meestal na zware storm op zee verschijnen zij meer of minder incidenteel in het binnenland en zij worden dan soms ook op de grotere vennen en afgravingen in de Kempen aangetroffen.

Hieronder per soort, in volgorde van talrijkheid, een overzicht van de tot dusverre bekende waarnemingen.

TOPPEREEND

Mannetjes onder redelijke omsandigheden van dito Kuifeenden te onderscheiden aan de grijze i.p.v. zwarte rug. Wijfjes moeilijker, zie afbeelding en tekst. De Avifauna van Noord-Brabant (AvNB '67) vermeldt de volgende waarnemingen: 07-11-53 6 exx. Dorplein// 10-02-61 1 ex. Dorplein// 25-04 t/m 04-05-62 1 ex. Lage Mierde// 20-09-62 2 exx. Valkenswaard// 03-02-63 1 ex. Son// 03-04-65 2 exx. Valkenswaard// 07-11-65 1 ex. Lage Mierde.

Andre oude waarnemingen: 28-11-54 3 exx, Beuven// 21-02-58 14(!) exx. 30-03-58 2 exx.// 10-10-58 6 exx.// 25-02-61 1 ex. en 14-01-62 1 ex., allen Beuven en (v.Aerle).

Recentere waarnemingen: 24-05-70 1 m. Goorven (JvKe)// 26-04-72 1 p. Karpendonkse Plas (FNe)// 16-09-73 15 à 20 exx.(!) rondvliegend Beuven (The & MNa)// 07-04-79 1 m. Goorven (div. waarn.)// 11-11-80 1 w. Beuven (RBou)// 18 t/m 24-11-80 1 w. Landsard (FNe & RAa).

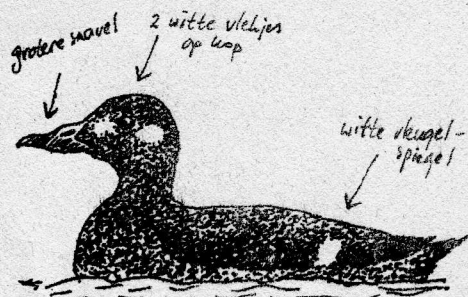
Hoewel deze "zee"-eend het talrijkst is waargenomen blijft het voorkomen, vooral de laatste jaren, een onregelmatig karakter hebben. De voorkeur voor groot open water is evident, maar dat geldt voor alle in deze categorie thuishorende vogels.

ZWARTE ZEEËEND

Mannetjes onmiskenbaar door het geheel zwarte verenkleed en geel op snavel, evenwel bij juveniele mannetjes ontbrekend. Mannetje Grote Z.E. altijd met wit aan kop en in vleugel. Voor wijfjes zie tekening & tekst. De AvNB '67: 01-11-63 1 ex. Lage Mierde.

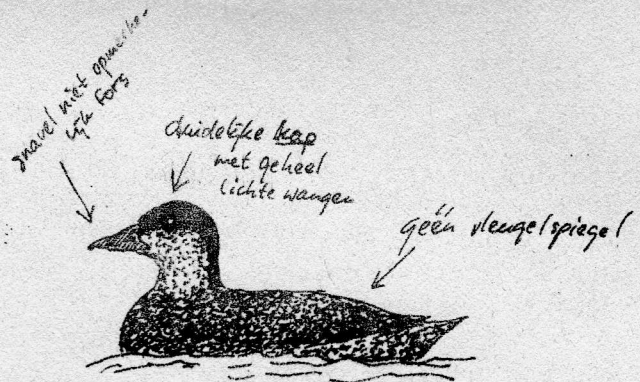
Een andere, oude waarneming: 22-11-63 1 ex. Goorven (Moller-Pillot)
Recent: 21-03-73 2 m. en 1 w. Beuven (The e.a.)// 14-04-77 2 m. de Heesch(div. waarn.)// 19-11-77 2 w. de Heesch(HCo en JJdKo)// 21-10-78 1 w. Goorven (LPe)// 10-11-80 1 w. Landsard(FNe) en van 12 t/m 24-11-80 verbleven hier 2 wijfjes (FNe & RAa).

Het valt te verwachten dat afgravingen als de Landsard weinig ander voedsel bevatten dan insecten (vooral waterwantsen) en hun larven. Opmerkelijk is het dan dat een tweetal zeeëenden zich daarmee bijna 14 dagen in leven konden houden zonder zichtbaar ongemak!

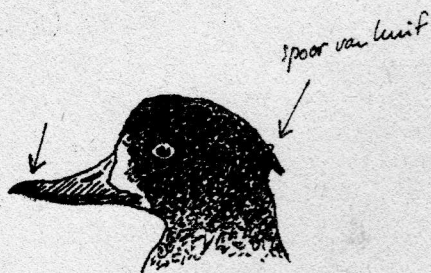
♀ Grote Zeeëend

Zeeëenden zijn vrij plomp en liggen diep in het water.

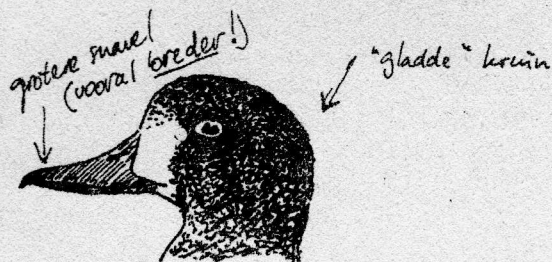
♀ Zwarte zeeëend

Pas op voor ♀ krooneend met ongeveer 't zelfde kleurpatroon!! Deze ligt hoger op 't water, is lichter van kleur, heeft minder zwarte snavel (met wat rood!) en heeft wit in vleugel!

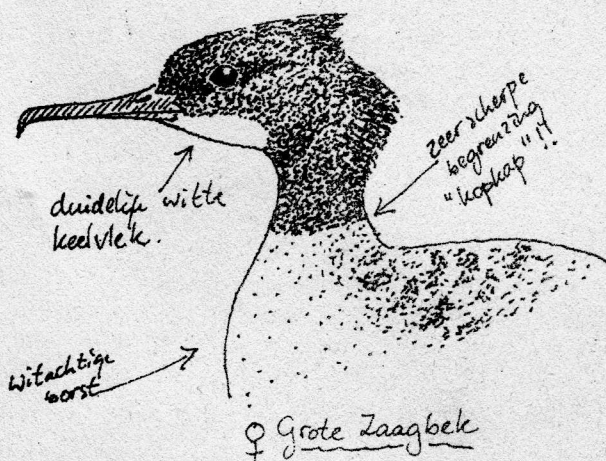
♀ Kniifeend

Sommige qq met haast evenveel wit rond snavel als ♀ Topper. Echter voorzeldig spoor van kniif. Meestal zeer donker lijkend. Totaalindruk ook kleiner dan Topper.

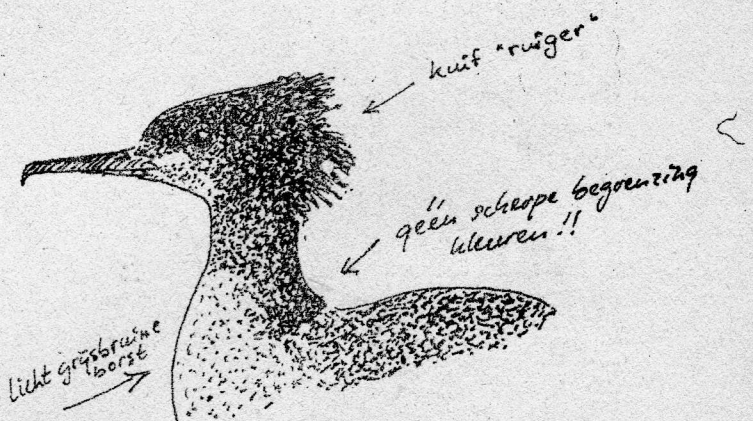
♀ Toppereend

Grotere snavel dan ♀ kniifeend. Kopvoorn wat anders en totale kleurindruk lichter (vooral flanken) juv. qq minder wit op voorhoofd dan adulte qq, soms zelfs voorzeldig alleen witte wangen en kin. Hoeveelheid wit dus volstrekt onbetrouwbaar kenmerk!!

♀ Grote Zaagbek

Grote, langgerechte, slanke eend (soms frunt-achtig) met lichtgrs lijf, witachtige borst en duidelijke, scherp begrensde kopkap. koppatroon is zelfs in slucht goed kenmerk!

♀ Middelste Zaagbek

Kleiner en kompakter van bouw en veel "eentouger" van kleur, minder contrast tussen kop en rest van het lichaam.

Dank u '81

GROTE ZEEËEND

In de AvNB '67 komen we 2 Kempische waarnemingen tegen: 16 & 17-02-61
2 exx. Beuven en 04-03-64 1 ex. Lage Mierde.
Daarna nog slechts één andere waarneming:
13-04-77 1 m. de Heesch (PWc e.a.)

EIDEREEND

In de AvNB'67 vinden we géén Kempische waarnemingen, echter wél een
waarneming van 27 (!) exx. in de Groote Peel op 23-09-61.
Recent zijn de volgende waarnemingen bekend:
13 & 14-12-75 1 w. op de Zuid-Willemsvaart Someren (mond. med. THE)//
01-12-77 1 onv. m. en 2 w. de Heesch. Het m. en één w. zijn nog enkele
dagen daarna waargenomen, waarna op 07-12-77 het mannetje dood werd
gevonden. Dit exemplaar bevindt zich in de "kollektie" Han Manders.//
Op 19 of 20-09-79 werden 13 exx. (allen onvolwassen) waargenomen op de
Heesch (PWc). Op 21-09-79 hier nog 10 exx. aanwezig (THE).//
Op 02-03-80 'n adult mannetje (geheel uitgekleurd) op 't Beuven (HHe).

IJSEEND

In de AvNB'67 één Kempische waarneming: 20-11-54 1 ex. Dorplein.
Op 19-05, 30-06 en 28-07-73 werd telkens 1 mannetje waargenomen op de
Valkenswaardse Visvijvers (HLü). In juli 1974 werd wederom op dezelfde
plaats 'n mannetje waargenomen door (THE). Mogelijk hetzelfde exempl.??

MIDDELSTE ZAAGBEK

De mannetjes van de 2 grotere zaagbekken zijn gemakkelijk uit elkaar
te houden (Middelste donkere borst, Grote kleur als "echte boter").
De wijffjes zijn moeilijker, doch minder als de veldgidsen suggereren.
Men lette beter niet op de kuif, maar op het al of niet aanwezige kon-
trast tussen kop en lichaam, zie tekeningen & tekst.

De AvNB'67 vermeldt de volgende Kempische waarnemingen:

08-09-40 2 exx. Groot Meer// 31-12-56 1 ex. Lage Mierde// 01-04-64
1 ex. Lage Mierde.

Er zijn diverse recente waarnemingen bekend:

15-04-72 1 m. en 7 w. Goorven (JvKe & AWi)// 14-04-77 1 m.
in eclips en 1 w. de Hees (div. waarn.)// 21-04-77 2 w. De Hees
(HCo & MCo)// februari 1979 1 w. Groote Beerze (!) Westelbeers
(JvKe)// 22-12-79 3 w. Goorven (Lpe, zie Bl.Kl. 6e jg, no.1).

Opmerkingen:

Het is opvallend dat vóór 1967 de Toppereend meer werd waarge-
nomen dan thans (13 waarnemingen tegen 6), ondanks het sterk
toegenomen aantal waarnemers en regelmatige tellingen zoals de
plassentellingen sinds 1977. Met name wat betreft het Beuven
is de situatie opmerkelijk.

Omgekeerd worden momenteel méér Zwarte Zeeëenden gezien dan vroe-
ger (1 waarneming vóór 1967 en 8 erna). Deze laatste situatie
kan echter wel grotendeels verklaard worden uit de toename van
het aantal vogelaars, misschien ook door de toename van het
aantal grote wateren (afgravingen).

Kleinste Jager. Van 24 t/m. 28 augustus verbleef op "Het Goorven" een onvolwassen ex. (Zie het vorige nummer van "de Blauwe Klauwier")

Grauwe Franjepoot. Op 2 september 2 exx. op "Het Goorven". (M. Smets)
De volgende dag zag Frank er 3 exx. (Zie vorige nummer Bl. Klauwier.)

Zwarte Ooievaar. Op 6 september 1 ex. bij "Het Goorven". (Lex Peeters).

Zwarte Zeëëenden. Van 12 t/m. 24 november 2 vr. op "De Lansard".
(F. Neyts.)

Toppereend. Van 18 t/m. 24 november 1 vr. op "De Lansard". (F. Neyts)
Op 11 november 1 vr. op het Beuven. (R. Bouwman).

Zeearend. Op 16 december 1 ex. overvliegend visvijver, Luijcksgestel. (Wim v.d. Voort). Om 10 uur s'morgens zag Wim, gealarmeerd doordat 10-tallen vogels de lucht in gingen, vanuit westelijke richting een Zeearend aan komen vliegen. Op een afstand van zo'n 200 m. en op ongeveer 75-100 m. hoogte vloog de vogel, lastiggevalen door 5 Kraaiën, langs. Helaas had Wim tegenlicht zodat hij nauwelijks kleuren kon onderscheiden. Behalve het grote formaat viel hem op dat de arend in glijvlucht de vleugels geheel recht hield (vleugeltoppen niet omhoog of omlaag) en dat ze een rechte hoek maakten met het lichaam. (Alsof er 2 rechte planken uitstaken). Tijdens actieve vlucht had de vogel een trage, reigerachtige vleugelslag (diep doorslaande vleugelpunten). hij verdween in oostelijke richting, naar de Berg-eykse visvijvers.

Barmsijs. Er heeft in de maanden november en december een bescheiden invasie van Barmsijzen plaats gehad. Ondermeer uit ringvangsten bleek dat het hier ging om "Kleine Barmsijzen". (*Carduelis flammea cabaret*). In het verleden werden bij invasies bijna altijd de "Grote noordelijke barmsijzen" (*Carduelis flammea flammea*) gezien. De Kleine Barmsijs is broedvogel in Engeland, de Alpen en in Nederland op de waddeneilanden en in de duinstreek van Noord- en Zuid-holland.

De Grote Barmsijs broedt in Scandinavië.

Ik wil allereerst een aantal algemen opmerkingen over de Barmsijs maken en vervolgens een aantal verschillen tussen de "grote" en de "Kleine" aangeven.

De Barmsijs is een kleine gestreepte grijsbruine vink met helderrood voorhoofd, zwarte kin en in prachtkleed heeft het man. een roze gloed over zijn borst en een rozeachtige stuit. Flanken zijn lichtgestreept. Vlucht is golvend en levendig en ze worden vaak in gemengde groepen met sijzen gezien of liever gezegd gehoord. Men kan ze vaak hier alleen uit halen door hun hoge metaalachtige roepen. In de winter en herfst ziet men ze meestal samen met Sijzen foerageren op berk en els.

Verschillen tussen Grote en Kleine Barmsijs. (herfst en winter).

	Kleine Barmsijs. (Cabaret)	Grote Barmsijs. (Flammea)
Grondkleur boven- zijde en vleugel.	nauwelijks gestreept, bijna egaal bruin.	contrastrijker en grijzer.
Vleugelstrepen.	Onopvallend.	Opvallend witte vleugelstrepen.
Stuit.	Onopvallende ge- streepte stuit.	Lichtere soms on- gestreepte stuit.

Henk Hendriks.

Overzicht van opvallende soorten in de Kempen in 1980.

Appelvink. m. en vr. op 16 februari Hulsterbroek Geldrop. (H. Hendriks).
Hoewel het bekend is dat Appelvinken vaak in hun broedgebied of naaste omgeving daarvan de winter doorbrengen is er van een mogelijk broedgeval in de buurt van het Hulsterbroek geen sprake geweest. Het nabijgelegen kasteelbos van Geldrop biedt overigens wel het juiste biotoop voor deze soort.
Op 11 maart werd door Frank nog 1 ex. gezien bij de V.V.V.

Kuifduiker. Van 26 t/m. 29 februari was er 1 ex. op het Grootmeer aanwezig, welk door veel mensen gezien is.

Krooneend. Op 17 en 18 febr. 1 mann. op het Beuven. (Bouwman, Hendriks)
Van 5 t/m. 8 maart 1 man. Nuenen. (F. Neyts)

Eidereend. Op 2 maart een prachtig uitgekleurd man. op Beuven. (H. H.)

Europese Kanarie. Op 26 april 2 zingende man. en 1 vr. in het kasteelbos in Geldrop (H. Hendriks)

De mogelijkheid was niet geheel uitgesloten dat deze soort in het bos een broedpoging zou wagen. De Atlas van Nederlandse Broedvogels zegt over het biotoop van de Eur. Kanarie het volgende: "In Nederland heeft de soort een voorkeur voor gevarieerde stads- en kasteelparken, afwisselende tuinen in villawijken en begraafplaatsen. Deze terreinen hebben de aanwezigheid van open ruimten en sierconiferen gemeen, essentieel voor de ruimtevragende baltsvlucht en een goed verborgen nest." Dit biotoop is in het kasteelbos van Geldrop ruimschoots aanwezig. Helaas na deze datum niet meer waargenomen. Toch blijft het zaak naar deze soort in de ervoor geschikte biotopen te blijven uitkijken. Temeer daar de Eur. Kanarie zich in Nederland nog steeds uitbreidt. (Volgens de Atlas).

Zwartkopmeeuw. Gedurende de maand april werden door mij e.a. tijdens een 4-tal bezoeken iedere keer 1 of meer exx. gezien met als topdag 16 april. Op die dag zagen Frank en ik 6 exx. Toch is er niet 1 keer baltsgedrag of nestbouw waargenomen.

Roodkopklauwier. Op 11 mei 1 ex. op de Cartierheide. (M. Bakermans)

Hop. Op 7 april werd een Hop gehoord in "De Herdgang" (landgoed "De Utrecht") door J. van Kessel en Wim Jacobs.

Roodpootvalk. Van 2 juni t/m. 6 juni was er 1 ex. aanwezig op de Strabrechtse heide. (H. Hendriks). Het was een zeer mooi uitgekleurd volwassen man., die zich omdat hij in het geheel niet schuw was zeer goed liet bekijken. Het lijkt erop dat begin juni, waarnemingen van Roodpootvalken in de Kempen en met name op "Strabrecht", normaal zijn. De laatste 5 à 6 jaar zijn er jaarlijks 1 of 2 exx. in juni gezien. Dit jaar zijn uit dezelfde periode waarnemingen bekend van de Cartierheide (vr.) en van "De Malpie".
In hoeverre hier sprake is van echte trek of van een "overschot" van niet broedende vogels is niet geheel duidelijk.

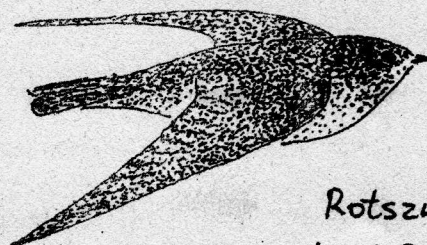
Scharrelaar. Op 6 juli 1 ex. op "De Strabrechtse heide". (Ruud B.)
Volgens 1 van de mensen van Staatsbosbeheer werd er eind juni 6 à 7 jaar geleden op ongeveer dezelfde plaats ook een Scharrelaar gezien.

Zwarte Wouw. Op 22 en 25 augustus 1 ex. bij "Het Goorven". (F. Neyts).

Zeldzame gasten in 1980

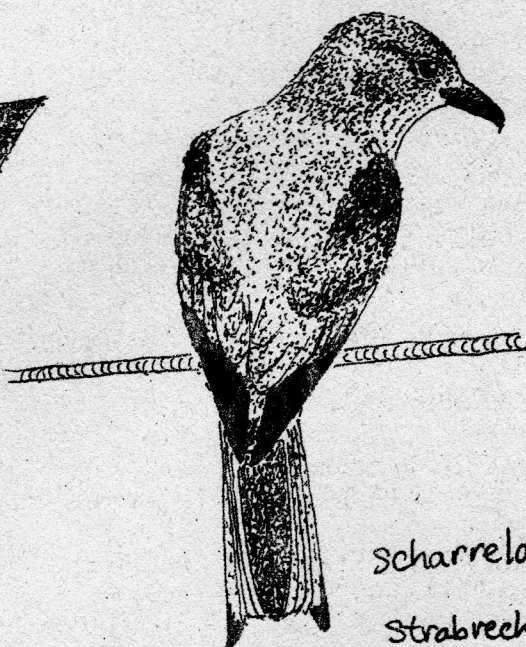
Roodkopklauwier
Cartierheide: 12-05

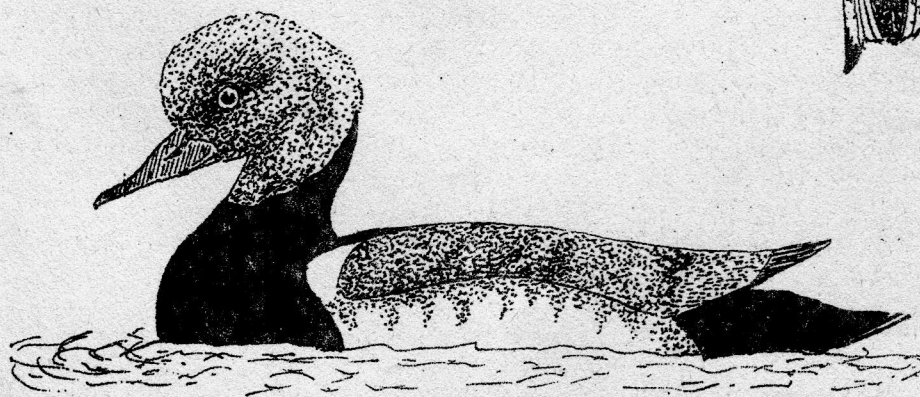
Rotszwaluw (?)
12-04-80, Veldhoven.

Zwarte Woud
Goorven: 22-08 &
25-08

Scharrelaar
Strabrecht: 06-07

Krooneend
Beuven: 17 & 18-02 (man.)
Nuenen: 05-03 & 08-03 (man.)

Daan '81